

SUPLIMENT AL REVISTEI VESTITORUL

PERSOANE, FAPTE, VIEȚI MEMORABILE ÎN ISTORIA BISERICII GRECO-CATOLICE - I

INTERVIU CU DOAMNA OTILIA BĂLAȘ

Pr. Cristian F. SABĂU

„Înarmat” cu un reportofon, într-o după-amiază a lunii ianuarie 2004, am vizitat familia Bălaș de la Oradea. Cu aerul ei primitor, locuința lor este un scrin care păstrează amintiri ale trecutului, rugăciune și multă muncă intelectuală, caritate în folosul celorlalți. Redau acum interviul luat doamnei profesoare Otilia Bălaș (1930-2022): în el regăsim credința vie a luptătorului greco-catolic pașnic, crâmpoie ale trecutului care deslușesc prezentul și viitorul, puterea ideilor și a convingerilor ce au fost far în momente personale de restriște, ce au plâsmuit generații întregi de elevi și de marianști încredințați blânde și înțeleptei profesoare, puncte de vedere care pot pe mai departe să anime vieți și să le dea strălucirea în vileag. Pe parcursul interviului intervine și domnul Eugen Bălaș, soțul doamnei Otilia. Dar vom avea un alt material doar cu domnul Eugen Bălaș.

Formarea personală

Otilia Bălaș (O.B.): Foarte pe scurt. Am fost educată într-o școală confesională greco-catolică, „Liceul Unit de fete” din Beiuș. Îndrumătoarele noastre la internat erau Surorile Asumpționiste: cele mai multe franceze, dar începeau să intre în Congregație și române. Am crescut în spirit catolic, iar această educație a dat sens și frumusețe vieții întregi. Niciodată n-am pierdut tot ceea ce am învățat și ceea ce am deprins din școală.

Când a venit anul 1948, eram totuși aproape copil, terminasem cum ar veni acum clasa a X-a. Nu am înțeles multe lucruri atunci, pe moment am priceput numai suferința, nedreptatea și prigoana; după aceea, mai târziu am înțeles mai multe lucruri. Dar înainte de a fi suprimată Biserica Greco-Catolică, educatorii noștri ne-au pregătit; dar atunci n-am știut pentru ce o fac: ne-au pregătit să fim tari în credință.

La Beiuș l-am avut spiritual pe părintele Hirțea, proaspăt reîntors din Roma. Și Dânsul a fost mai apoi episcop în clandestinitate aici, la Oradea. Era un om foarte blând...

Dr. Eugen Bălaș (E.B.): Cred că a fost coleg cu Preasfințitul Todea; era cam aceea perioada...

Preasfințitul Valeriu Traian Frențiu

O.B.: Preasfințitul Frențiu ne dădea burse și, cât am fost la Beiuș, până a fost interzisă Biserica noastră și școlile desființate, eu am fost la Beiuș. Preasfințitul

Frențiu m-a ajutat foarte mult, nu doar pe mine, pentru că așa Dânsul mă știa că sunt; el avea o grijă deosebită față de copiii de preoți. În adevăr, mai mult n-am plătit decât să plătesc când am făcut școală la Beiuș. Ne ajuta, dar cerea să învățăm: da, primește bursă, dar își ia până la ultimul examen. La noi, fiecare examinare era foarte severă. Dacă Preasfințitul considera că meriți să înveți, atunci primeai bursă.

Mai avea Preasfințitul Frențiu obiceiul că ne dădea cărți. Așa cred că era în firea lui: dorea să fim culte, să știm mai mult, să citim... Foarte mult stimula prin darurile acestea de cărți interesul pentru citit, pentru a ști mai mult, pentru a ne cultiva... Asta era în firea lui. Dar mi s-au pierdut multe pe care le-am primit...

Vizita Preasfințitului Ioan Suciu la Beiuș

La Beiuș, unde eram elevă, a venit Preasfințitul Suciu, care în perioada aceea era prezent peste tot în Transilvania ca să ne întărească credința. Șapte zile la rând ne-a ținut șapte conferințe: a vorbit la Liceul „Samuil Vulcan”, unde și noi, fetele de la Liceul nostru, eram duse la conferințe. Era multă lume din oraș: nu se încăpea în sală, ci se stătea și în curte cu geamurile deschise. Cele șapte conferințe despre adevăr, despre credință, despre fidelitate, despre Biserica Romei au rămas pentru totdeauna în suflet, pentru că ele aveau în ele un îndrumar asupra cum trebuie să te porți în vremuri în care Biserica este martirizată; fără să o știm, tocmai Biserica noastră urma să fie în acea pos-

tură, pentru că toate structurile ei, întreagă organizarea și viața spirituală din Biserica Română Unită era la cea mai mare înălțime, pe care astăzi o vedem ... neatinșă, în frumusețea ei și în această desăvârșire, în care ea funcționa, trăia, exista. Și nu ne-am gândit că tocmai la noi se referă Preasfințitul, nu ne-am închipuit că tocmai Biserica noastră ar putea să aibă așa o soartă... Dar cuvintele Preasfințitului erau așa de convingătoare - întrucât acesta era specificul vorbirii Preasfinției Sale: era foarte, foarte convingător -. Atunci, la vârsta aceea, dacă cineva ne-ar fi spus că ar fi trebuit să murim pentru credință, am fi fost în stare. Însă după ce a venit prigoana, am văzut cât suntem de mici.

...Și ne-au ajuns și timpurile acelea despre care ne-a vorbit Preasfințitul...

Dar aș vrea totuși să spun ceva despre Preasfințitul Ioan Suci. La sfârșitul acestei săptămâni de conferințe, PS Suci a venit să ne viziteze Internatul. Cum știam că vine Preasfințitul, s-a depus un efort deosebit pentru ca să fie totul mai frumos decât frumos, întrucât la noi totul era frumos în Internat. Și l-am așteptat pe Preasfințitul; a venit în sala de meditație, s-a oprit chiar lângă banca mea. Avea fizionomia aceea ascetică, reverenda cu brâul roșu de mătase, pe care-l auzeam foșnind când se mișca, și a stat vreo opt-zece minute și a tot privit, a tot privit, s-a uitat la noi - aveam niște uniforme foarte frumoase pe care le purtam cu drag -, a fixat băncile noastre, pe noi, tot ceea ce era în jurul lui, și n-a putut să scoată un cuvânt, după ce ne-a vorbit șapte zile n-a mai spus o vorbă. A ieșit și nu ne-a spus nimic. Noi eram pregătite să îl ascultăm, să stăm de vorbă cu Dânsul... Cred, mai târziu am înțeles că a văzut cu ochii minții și cu ceea ce știa că va fi în viitor, pentru că deja Biserica Greco-Catolică din Ucraina era suprimată, a văzut nenorocirea care va fi și distrugerea acestor lucruri atât de frumoase, zidite și clădite cu atâtea eforturi ale înaintașilor noștri. Eu cred că-l durea inima pentru ceea ce gândea că va urma...

Însă îți dai seama, eram un copil și tocmai intrasem în clasa a X-a: ce știam atunci? Trăiam frica, trăiam durerea pentru Biserică, durere pentru nedreptatea comisă. Și cu toată puterea sufletului, am crezut în Biserica lui Cristos și am crezut în Biserica noastră!

1948: trecerea forțată la Ortodoxie pe sate. Suferințe...

Cum s-a făcut această trecere la sate? Tatăl meu era preot într-o comună din Dieceza Lugojului. Probabil că ceva ajunsese și la preoții de pe sate. Am văzut că, îngrijorat, tata începe să împacheteze biblioteca parohiei; aveam o bibliotecă frumoasă: [voia] s-o adăpostească undeva, să ascundă cărțile. Acesta a fost primul semn că ceva se întâmplă.

La un moment dat, casa noastră a fost înconjurată - pot să spun păzită? - de militari. Aceștia purtau armă și baionetă. În Banat, nopțile sunt pline de lumina

de la Lună. Auzeam pașii aceștia de soldați pe trotuarul din fața casei și nu puteam să dorm. La un moment dat, mă trezeam că nu mai aud pașii soldaților; alergam la geam să mă liniștesc că au plecat, să nu mai văd nici arme, nici baionete. Și atunci îmi dădeam seama că suntem tot păziți, și că ei își aprindeau câte o țigară la colț de casă. Eram totuși un copil și a rămas spaima aceasta pentru toată viața.

Nu știu cât timp am fost păziți așa. Tata a plecat, s-a ascuns, a fugit. Și a dormit în câmp, și a dormit ...nu știu pe unde ori pe unde s-a ascuns. Am rămas cu mama acasă, plină de griji și de spaima.

Începuse școala și nu mai aveam cum să urmez liceul. Și atunci am făcut naveta de la Liebling la Timișoara, ca să nu pierd totuși anul. Intrasem în clasa a XI-a. A fost foarte, foarte greu.

Uneori, tata venea acasă să vadă ce mai făceam, și venea prin spate, prin grădini, ca să nu fie văzut. Dar nu intra în casă, stătea în podul șurii; se ascundea în fân și acolo îi ducea mama mâncare și schimburi. Venea rar... Și odată, când a venit, l-au prins. Și l-au prins și, dintr-odată, curtea noastră s-a umplut de militari și de civili; l-au dus între baionete, așa l-au dus din casă. Dar s-a înapoiat, pentru că eu nu știu ce s-a întâmplat cu tata. Atunci se spunea așa: „A făcut o semnătură și a acceptat această trecere”. Mai târziu am aflat că nu a fost semnătura lui; nu știu ce s-a întâmplat atunci cu tata, dar au început niște probleme de conștiință foarte, foarte grave și dureroase. A luat legătura cu unul dintre canonicii Diecezei de Cluj, care era ascuns la Timișoara, și acolo l-am însoțit și eu pe tata. A vorbit, dar nu m-a lăsat tot timpul ca să stau să ascult ce vorbesc; dar tata, când l-a văzut, a început să plângă, iar atunci canonicul i-a spus: „Nu plânge, pentru că au mai pățit și alții! Să te duci să îl cauți pe părintele Ploscaru la Lugoj și vei ști ce ai de făcut”. Și pe mine m-au scos din încăperea și nu știu ce au făcut și au vorbit mai departe. Nici nu știu dacă tata l-a găsit sau nu pe Ploscaru: pentru ca să ne ocrotească pe noi nu toate le știam. Asta a fost, pe scurt.

E.B.: Spune cum avea Cozma de mâncare la Timișoara.

O.B.: Ce să spun? Părintelui acesta, care era și unchi de-a mamei, îi duceam mâncare de acasă, pentru că era ascuns în Timișoara. A fost profesor la Teologia din Cluj; a stat mult timp ascuns la Timișoara, iar dânsul cât era de amărât și de ascuns mi-a rezolvat doi ani de școală: avea, totuși, cunoștințe pe la Timișoara, iar prin dânsul am avut ocazia să am o cameră să pot face ultimele două clase de liceu. Așa că, dacă mă gândesc în urmă, ultimele două clase de liceu le-am făcut prin bunăvoința unei familii, care niciodată n-a dorit nimic de la mine: au înțeles o situație și m-au ținut la școală ca să pot termina liceul. Cam așa vine...

E.B.: De exemplu la școală, la Cluj, nu ne dădea voie uniților nici să mâncăm la cantină. Multora nu le dădea burse. Pe bani, dom 'le, nu ne lăsa să mâncăm la cantină, și era groaznic! Costa totul mult. Trăiam cu mălai de la țigări din piață: din ăla de care te înecai cu el, uscat, așa de vechi. Îl luai ieftin, că nu aveai nici bani cu ce să cumperi.

O.B.: Tot în perioada aceea când era așa, într-o noapte au venit și ne-au luat pe toți din casă. Înainte de a pleca, mama a pus de mâncare la vacă, a pus grăunțe la păsări, a închis și am plecat, mama, și eu, și tata. Îmi amintesc felinarele pe care le vedeam noaptea: nu știam unde mergem și nici de ce mergem? Știam că e în legătură cu Biserica, dar nu știam ce vor de la noi.

Pr. C.S. Cristian Sabău: Cu ce mergeați?

O.B.: Cu o dubă. În puterea nopții, am ajuns la Timișoara și acolo ne-au închis într-un hotel. Și n-am știut nimic, de ce eram acolo și ce va fi cu noi. Ne era frică și să vorbim între noi. Atâta frică a fost... asta nu-mi place!

În perioada aceea erau ridicai oameni bogăți din jur, căci Banatul era înstărit. Ne tot gândeam: „Ce va fi cu noi acum și care va fi soarta noastră?”, că-n ziua următoare ne-au luat, și atunci am văzut că mai erau și alți preoți; nu eram numai noi. Și ne-au luat, ne-au încolonat și ne-au dus la gară. Când am ajuns acolo, am fost siguri că s-a terminat totul cu noi... Era un grup de preoți pe care îi prinseseră noaptea de acasă.

Și pe urmă am constatat că, de fapt, am fost duși cu toții acolo ca să așteptăm sosirea unuia care făcuse trecerea la Ortodoxie. Noi nu știam de ce eram acolo... Era unul care se numea Ladișă; după ce acesta a venit cu trenul, ne-au dat drumul acasă, dar am trăit spaima aceea cumplită de o noapte și o zi în care nu știam ce-i cu noi...

Pr. C.S.: Și a venit Ladișă. Ce vă amintiți, ce s-a întâmplat?

O.B.: N-a zis nimic. Ni s-a spus: „Acuma puteți pleca, care încotro”!

Pr. C.S.: A arătat vreun act? A cerut vreo semnătură?

O.B.: Nu, nu.

E.B.: Poate că venea de la București, de la Patriarhie...

O.B.: Eu nu știu de unde venea. Venea cu trenul.

Nici nu-mi place să mă mai gândesc: așa aș vrea să uit lucrurile astea; să le uit odată pentru totdeauna... Din cauza aceasta, astăzi nu mai cred în ecumenism și nu mai cred în nimic ce este relație amicală între Biserici. Noi am avut de suferit prea mult din cauza unei Biserici, și nu din cauza altora! Asta-i realitatea!

Preotul acela ortodox - acolo comuna unde am fost noi, în Banat, avea 16 familii de greco-catolici la care tata era preot. La început erau cu toții nemți, apoi au venit coloniști din toată țara. Și atunci s-a înființat o parohie ortodoxă, ce avea o capelă pe undeva. Dar preotul acela ortodox nu se ținea decât de reclamații; la figură parcă era un satrap, de-ți era frică să-l privești, așa cum mai sunt și alții. Numai rău și rău: cât a putut să gândească rău un om, totul a făcut!

E.B.: Cât despre detractorii tăi la Securitate?

O.B.: Nu știm cine au fost. Fratele meu a fost pus la închisoare fără motiv. I-au luat pe toți de la cămin: o cameră întreagă și haide la închisoare!

Ortodoxia în cârdășie cu comunismul

Să spun? Să nu spun?! Cum să nu spun?

În primul rând trebuie să afirm foarte clar și foarte tare: pentru suprimarea Bisericii noastre nu e de vină numai comunismul; în aceeași măsură este culpabilă Biserica Ortodoxă, pentru că împreună au făcut această crimă: Biserica Ortodoxă împreună cu comunismul. Să nu se creadă că numai comunismul! Împreună au făcut-o!

Și tot în legătură cu Biserica noastră și cu ei, sursa suferințelor noastre, nu pot accepta niciodată în creștinism ideea de majoritate și minoritate: consider că sufletul nostru este ceea ce Dumnezeu a pus pentru a ne da viață, și dacă Isus a plecat lăsând o turmă chiar și pentru unul singur, înseamnă că și una sau unul singur, sau altul ori altul personal se bucură de aceeași prețuire din partea lui Dumnezeu, așa cum sunt acei în număr mai mare. Există creștini sau... nu știu cum aș putea să

spun așa eu, pentru că nu stăpânesc limbajul teologic. Dar nu se poate majoritate și minoritate, există doar sufletul creat de Dumnezeu respectat, prețuit și iubit...

Mă întorc la timpurile acelea când Biserica noastră era fericită că-și vede de-ale ei, îl cultiva pe Dumnezeu în sufletele oamenilor și-i făcea să fie tari prin credință. Așa mă gândesc că trebuie să fim și acum, păstrând relații civilizate și creștinești cu ceilalți, dar încredere nu poți să ai în Biserica Ortodoxă: nimic! Nici un pas! Asta cred, poate că există și cazuri excepționale, dar eu sunt cumplit de sceptică, doar i-am cunoscut atunci: nimeni din jur nu ne-a spus un cuvânt bun, nimeni din lumea ortodoxă n-a făcut un gest creștinesc pentru noi; nimeni nu și-a arătat decât satisfacția, bucuria și ura față de noi. Așa a fost, și acesta este adevărul. Acum ne înșelăm că suntem ... știu eu cum suntem. Fiecare Biserică este un drum spre Dumnezeu; trebuie să te duci pe calea aceasta în care tu simți că ai locul tău! Așa poți ca să te apropii, nu silit altfel și într-o altă formă. Dar asta nu exclude respectul: eu îi respect foarte mult,

dar să-și rezolve cum știu problemele lor și pe noi să ne lase să ne dezvoltăm. A rămas durerea aceasta în suflet și nici nu mai vreau să mă gândesc; a rămas durerea și această neîncredere totală în ei. ...Așa o neîncredere... Atunci cum pot să zic eu că facem ecumenism?? Hai să zicem că au trecut anii, că au trecut generații, suntem după Conciliul Vatican II și întindem mâna. O întind, dar mi-am pierdut încrederea. ...Nu știu dacă nu-i păcat asta... Dar atunci să fi văzut un gest, un gest cât de mic al unuia dintre ei. Mic... nimic...!

E.B.: Se spune în predici că trebuie să ierți. Dar ca să ierți, păcătosul trebuie să ceară iertare și să promită că nu mai comite greșeala respectivă. Asta face și preotul la mărturisire, nu? Când te spovedești promiți că nu vei mai face!

O.B.: N-am vorbi noi lucrurile acestea, dar dacă n-ar fi fost o familie care să mă țină la școală gratuit, cu masă și cu casă, eu nu puteam termina liceul niciodată. ...Așa timpuri au fost! ...Am ajuns să îmi pot termina școala din mila cuiva.

E.B.: Cât de greu a fost...

O.B.: Da, foarte, foarte greu; e ceva ce am simțit pe deplin. Din partea comuniștilor te-ai fi așteptat să faci lucrul acesta, pentru că știai că sunt ateii. Dar din partea unei Biserici, nu te-ai fi așteptat. Degeaba se întorc ei și spun că la 1700 nu știu ce au făcut ai noștri; e totul neadevărat, pentru că există documentele Unirii care arată că cel care n-a vrut să treacă n-a fost silit să treacă. Au mai rămas câțiva neuniți cu Roma.

Dar de atunci sunt 300 de ani în care trebuia să crească credința noastră și să ne civilizăm mai mult... De ce să se spună că în 1700, când s-a făcut trecerea... După 300 de ani s-a rămas la metode din acelea?! Nu s-au schimbat deloc?

Episcopul unit Petru Pavel Aron (1709-1764)

E.B.: Și se mai supune de rău despre episcopul Petru Pavel Aron. Eu am văzut brâul cu care acesta se încingea: era un brâu din sârmă, ca să nu poată dormi, ci să lucreze pentru elevii săraci din Blaj, pentru școlii și pentru toată viața creștinească din departamentul respectiv. Ciliciul era expus la Muzeul Liceului. Era asemănător cu zgarda pe care o au câinii la gât, ca să nu-i muște lupul sau cine știe ce. Și-o punea în jurul brâului să doarmă numai cât e necesar și să nu poată lenevi în pat.

O.B.: ...Dar într-adevăr i-am cunoscut pe oamenii aceștia cu adevărat sfinți!

E.B.: Despre Petru Pavel Aron se supune că era

un criminal, că ar fi omorât oameni. A zis-o un Profesor Universitar și Ortodoxia, în general: când se referă la Petru Pavel Aron, se vorbește ca despre un criminal....

Rezistența în perioada comunistă

O.B.: Ne era dor de Liturgia noastră! Foarte-foarte-foarte mult a însemnat pentru noi Radio Vatican, pentru că o ascultam în fiecare duminică.

Mai greu era să ai un preot greco-catolic până în 1964, dar după aceea, cu atenție și cu grijă, după ce au venit de la închisoare, totuși puteai să-i ai în preajma ta; știai că există. Dar îți era și teamă, și lor le era teamă să nu te pună cumva într-o situație neplăcută..., dar exista totuși încrederea, pentru că erau preoții pe care-i cunoș-

team dinainte, care ne-au format, cu care puteai vorbi fără teamă, cum erau Preasfințitul Hirțe, sau părintele Barbu la Oradea, sau părintele Dărăban ori părintele Buzaș, după ce a venit de la închisoare. Dar ei numai după ce a venit de la închisoare, până atunci nu era altceva decât să ascultăm Radio Vatican și să mergem la romano-catolici.

Totuși trebuie reținut un lucru pe care și noi l-am simțit atunci și îl știam: Biserica Greco-Catolică a fost suprimată atunci, dar totuși Ea a continuat să existe. Iar acest lucru era clar din primul moment. Eu mi-aduc aminte cu tata, în zilele în care se umbla după semnături; imediat s-a știut să ți se spună unde să te duci, ce să faci, cu cine să iei legătura. N-a rămas așa, pierdută și neorganizată. Când un rând al episcopilor primi au fost închiși, și le știm curajul și soarta, alții le-au luat locul; Biserica n-a fost niciodată neorganizată. A continuat să existe, și lucrul acesta noi îl știam; ...nu era să nu-l știm.

Noi căutam Biserica Greco-Catolică. Știam că, legal, Aceasta nu poate funcționa, dar o căutam așa... Era și dorul, era a noastră. Biserica era ceva din noi ce ne lipsea pentru ca să ne simțim deplin împliniți, dar nu era contactul cu Biserica Greco-Catolică, așa cum era atunci. De aceasta, odată, îi spuneam părintelui Onofrei: „Doamne, cât suntem de slabi, părinte!”; stătea așa și mă asculta. Era foarte energic. Deodată, și-a ridicat

capul și a spus: „Nu, noi suntem cei tari!”

Preoții noștri greco-catolici mult timp au lipsit; au fost închiși. Până în 1964 nu era libertate. Abia după aceea i-am putut întâlni și vorbeam cu Dânșii. Îl aveam pe profesorul de religie, foarte tare în credință, care ne susținea sufletul, părintele Matei. Era tatăl Jenicăi Seche, care cântă în cor; a fost profesor de religie: extraordinar de mult a făcut pentru noi, Dânsul, când era Biserica suprimată, și părintele Tămăian, care era neînduplecat și foarte-foarte plin de curaj, măcar că a trecut prin multe.

Dar totuși, am reușit cu grijă să ne cununăm cu un preot greco-catolic. Era un preot greco-catolic care era ascuns prin pădurile Oașului, și tata l-a adus, așa seara; întuneric deplin a fost când ne-am căsătorit. Și am reușit și copiii să n-i botezăm cu preot greco-catolic, atunci când măcar era foarte-foarte greu. A fost părintele Borza, profesorul de la Cluj. Era tatăl doamnei Viorica Lascu.

În timpul acesta, noi mergeam la Biserica Romano-Catolică. Existau la Oradea preoții romano-catolici părintele Hodrova și părintele de la spital. Când ne mărturiseam la părintele Hodrova, avea o vorbă drăguță-drăguță; din „drăguță-drăguță” până la urmă așa reieșea, că dânsu-i păcătosul, iar noi suntem cei fără pată.

Înainte de 1948, noi eram puțin altfel, față de ceea ce este acum: la noi, accentul se punea pe dogmă: unde-i Petru, acolo-i Biserica! Atunci ritul nu avea o atât de mare importanță: e al nostru, îl știm, ne e drag! Dar între rit și dogmă, Biserica întreagă prefera dogma; nu știu dacă spun bine „prefera”. Sublinia... poate așa e mai bine spus. Ritul era haina care îmbracă credința...

Pr. C.S.: Era firesc, probabil; nu se ridicau anumite probleme. Era o continuitate normală.

O.B.: Nu știu, ce mai vrei să-ți mai spun? Mă năpădesc amintirile și atunci sunt tare copleșită de trecutul acesta, care a fost cum a fost.

Pelerinaj cu familia la Bixad

Dorul de Biserică ne-a făcut odată, acu' mult timp, înainte de 1989, să mergem la Mănăstirea de la Bixad. Am luat cu mine toată familia ca să o duc la Bixad, deși știam că totu-totu-i distrus acolo, dar îmi era dor și voiam să arăt copiilor și nepoatelor măcar și ruinele unui trecut. Atunci am plecat cu copiii la Bixad.

Mănăstirea Bixadului era o mănăstire greco-catolică, care a avut aceeași soartă ca toate bisericile și mănăstirile noastre în 1948. Biserica propriu-zisă a mănăstirii a fost închisă. Acolo nu au intrat ortodocșii decât acum, târziu, am impresia după 1989, nu pot să spun precis când. Clădirea călugărilor a fost transformată în spital TBC.

Bixadul de odinioară

În 15 august era mare procesiune, mare sărbătoare

re la Mănăstirea Bixadului, și tot la fel era și de „Sfinții Petru și Pavel”, pentru că în acea zi era hramul Mănăstirii. Cunoscusem perioada aceea de procesiuni care umpleau drumurile Oașului, dar asistam ca și copil cum se pregăteau procesiunile, cum se împodobeau prapori. Tata mergea cu câteva zile înainte pentru mărturisiri, dar pleca cu Reuniunea Mariană, cu cantorul se pleca în procesiune din comună; și așa pe jos mergeau oamenii. Acolo, tot dealul Mănăstirii era plin de lume. Nu mai spun că veneau și Episcopii, venea PSS Frențiu, era PSS Hossu de la Cluj, PSS Russu de la Baia Mare, pe toți îi vedeam acolo!

Îmi aduc aminte de un detaliu: deja de mică cunoșteam pe-de-rost toate cântările de la Bixad. S-a întâmplat în 1947 că eram cazați în așteptarea zilei de sărbătoare la o casă din sat. Pe sub ferestre, treceau grupuri de pelerini în drum spre Mănăstire, iar noi le auzeam murmurele și vocile. Însă în anul acela mi-a fost dat să aud pentru întâia oară o cântare: „O, Măicuță Sfântă/ Te rugăm fierbinte/ Să ne-ascuți cu milă/ Marea rugămintă”... Unduioasă, tristă și rugătoare, era diferită de tot ceea ce știam până atunci. Presimțind valul de persecuție ce avea să se abată asupra Bisericii Române Unite, călugării greco-catolici de la Bixad au compus-o și răspândit-o. Mulți dintre cei care o cântă

astăzi nu mai cunosc nici contextul, nici motivul, nici leagănul apariției acestui cântec...

Cum era o astfel de sărbătoare de la Bixad? Bineînțeles că în biserică nu se putea intra, dar s-a făcut acolo, unde era platoul pe care era construită mănăstirea, era ridicat un altar în aer liber; avea o formă mai mult rotundă și acoperit. Acolo stăteau Episcopii ce oficiau Liturghia, iar noi, laicii, umpleam platoul.

Pr. C.S.: Exista amplificare?

O.B.: Nu, nu, pe vremea aceea, nu. Iar imensa curte a Mănăstirii era despărțită în două de confesonale, dar confesonale cum ar veni de aici, până la 50 de m. așa, unul lângă altul, despărțeau curtea de acareturi și de gospodărie de curtea aceasta frumoasă unde era Mănăstirea.

Și am văzut Mănăstirea aceasta în toată splendoarea ei!

Revederea cu pr. Gheorghe Marina OSB

Unul dintre preoții - foarte cultivat, nu doar un călugăr desăvârșit - era părintele Gheorghe Marina, chiar dacă i-am cunoscut pe toți. Am mers cu familia la Bixad, știind că n-o să fie nicidecum ceea ce a fost. Când am ajuns, m-au năpădit iarăși lacrimile, așa cum se întâmplă când mă gândesc la ceea ce a fost și, de multe ori, ceea ce a ajuns să fie. Când am ajuns acolo sus pe platou, în primul rând am plâns: confesonalele nu mai existau, ci se mai vedeau doar pietrele de temelie, iar la altarul acela în aer liber, care era atât de frumos zidit, în care i-am văzut pe Episcopii noștri, pe toți aceștia din Ardeal, liturghisind și predicând, și acela era distrus! Dar m-a impresionat faptul că totuși, credincioșii veneau în mod răzleț la Mănăstire, măcar că era cu mult înainte de 1989. Oamenii veneau totuși, în grupuri mici, dar veneau.

Ușa bisericii Mănăstirii avea o bară, un drug de fier; oamenii au împodobit această bară de fier cu flori: toată bara de fier era numai flori. Și atunci, cu cei care au venit răzleț ca noi, am format un grup și, ca altă dată, mergeam înconjurând Mănăstirea și rugându-ne Rozarul. Și soțul meu aude pe cineva că spune: „Părintele Gheorghe este în față!” Știind că ne-a fost prieten de familie, m-am bucurat, dar nu l-am mai recunoscut: slăbit, îmbătrânit. După ce ne-am făcut Rozarul cu părintele Gheorghe, mi-am zis că trebuie să vorbesc cu el: era o persoană cu care mereu eram împreună în familie. După ce am terminat Rozarul și niște cântece mariane, părintele Gheorghe a stat la o distanță cam de 10 metri și acolo a îngenuncheat și a venit în genunchi până la ușa bisericii Mănăstirii, și a sărutat bara de fier. El era preot greco-catolic și călugăr. A sărutat bara de fier și a îmbrățișat cei doi stâlpi care susțineau parte din ușa aceasta de la intrare. Am stat după aceea de vorbă cu părintele Gheorghe, dar se vede că știa că este urmărit,

pentru că prima oară când am vorbit cu dânsul, i-am spus cine sunt; s-a bucurat, dar a zis: „să nu ne vadă că vorbim!” Eu nu știu de cine zicea; probabil dânsul știa că cineva era acolo și urmărea. „Să nu ne vadă că vorbim!”: dar mie în momentul acela nu-mi era frică, era numai bucuria că am regăsit preotul de altă dată și prietenul de familie, care a făcut ani mulți de închisoare. I-am spus: „Nu-i nimic și dacă ne vede; în fond ne vede, dar nu vorbim așa de multe lucruri”. Atunci a zis părintele: „Și n-ați uitat de Biserica noastră și n-ați uitat credința... După atâta vreme n-ați uitat Bixadul...!” Și era atâta de mișcat de faptul că noi eram acolo la Mănăstirea Bixadului! Și atunci mi-a spus că este bolnav. Soțul i-a spus ce medicamente îi trebuie; i le-a trimis, dar nu peste mult timp a murit.

Cinstirea mormintelor călugărilor

Nu știam cum să ne manifestăm recunoștința față de preoții și călugării de la Bixad, și atunci ne-am dus și am căutat cimitirul călugărilor. Ne-am dus cu toții, așa, mai departe pe deal, și am găsit, într-adevăr, cimitirul părăsit al călugărilor de la Bixad. Ne-am rugat acolo, nu știu dacă nu am pus flori de câmp, nu mai țin minte, și ne-am dus la toate crucile rămase așa părăsite. Ne-am exprimat dragostea și prețuirea Bisericii Greco-Catolice prin prezența noastră. N-am știut să facem mai mult decât asta...

Despre contribuția enormă a Bisericii Greco-Catolice

Apropierea de Biserica Romei era mai puternică în Biserica Unită înainte de 1948. Acum toată lumea privește spre Biserica Ortodoxă și nu știu de ce..., pentru că n-avem ce învăța de la aceasta: nici grecii nu au avut Facultate de Teologie până aproape de 1800. Iar rușii cam pe aceeași măsură, aveau seminarii, iar noi tot la fel. Aceasta în vreme ce Biserica Apuseană era bine formată... Actualmente primează un pic mai mult ritul acesta, pentru noi, pentru generație noastră. Nu că nu țin la el, dar există alte aspecte mai prioritare.

E.B.: Toate Universitățile mari din Apus au fost înființate de către Papalitate. La 1300, ungurii deja aveau vreo două universități. Noi când am avut? La 500 de ani după ei! Și atunci te miri că suntem incuți comparativ cu ei?

O.B.: Dar Biserica Ortodoxă este vinovată pentru această înapoiere culturală de la noi! Pentru că noi am ajuns să ne ridicăm datorită Blajului și Școlii Ardelene.

E.B.: Urmăream odată la televizor. Se transmitea de la Sibiu sau de la Orlat o sesiune de comunicări. S-a zis: „La noi, în Orlat, a fost preotul ortodox (sic!) Ion Agârbiceanu.

O.B.: ...E multă incultură la noi, foarte-foarte multă incultură... Și acum întreb, cum privesc preoții: dogma sau ritul, ori amândouă?

Pr. C.S.: Ambele...

E.B.: În ce condiții Gheorghe Șincai a umblat pe sate cu desaga cu cărți, și a înființat mai bine de 300 de școli? Pe atunci erau niște eforturi deosebite...

O.B.: La Blaj 1754, prima școală, la București 1818, cu o diferență foarte mare. Și cine? Gheorghe Asachi a venit la Blaj și a stat cred vreo 6 luni ca să îl roage pe Mitropolitul Blajului să-i dea niște teologi care să-i fie profesori la Iași. O înapoiere nemaipomenită...!

E.B.: Și la București, Titu Maiorescu cine-i? Fiul lui Ion Maiorescu, preot greco-catolic, cu studii făcute la Blaj.

O.B.: Acest contact cu Apusul și cu cultura apuseană a fost deschis la noi prin Blaj și Școala Ardeleană. Înainte existase un Miron Costin și un Grigore Ureche, care au spus că „de la Râm ne tragem”, dar ei au scris cronici, nu istorii documentate și critice. Documente cât au avut, însă nu erau studii științifice. Câtă vreme, Școala Ardeleană a pus bazele culturii noastre moderne, iar acest lucru nu vor să-l recunoască. Acum Biserica aceasta Ortodoxă afirmă că-i strămoșească: schimbă istoria, spune lucruri neadevărate...

E.B.: Și cu încreștinarea. Nu se pune accent: poporul român s-a născut creștin și în credința Romei. Stă ca dovadă vocabularul creștin: cruce, Dumnezeu... Acestea sunt latine, nu grecești...

O.B.: Dacă nu era ”Școala Ardeleană”, nu existau lucrările de teologie, nu existau studiile de filozofie. Nu exista o operă literară de valoare la noi. Ienăchiță Văcărescu ce a mai scris niște poezii; și dintr-odată vine Ion Budai Deleanu cu o epopee! Este formidabil ce-a putut să dea Blajul... După aceea, în lingvistică: prima gramatică în limba română, primul dicționar pentru noi. Ar trebui să se accentueze aceste părți, valorile acestea mari pe care le-a dat Blajul poporului român.

E.B.: Din averile, câștigurile și salariile pe care le aveau, Episcopii Blajului investeau totul pentru elevi. Le dădeau țișpăul (=pâinea care se dădea săptămânal). Restul (fasole și altele) își aduceau elevii de acasă și vindeau la gazdă: în acele condiții s-au cultivat mulți...

Ați citit lucrările lui Agârbiceanu, romanele lui, „Legea minții”, „Legea trupului”, „Arhanghelii”? Mai ales în „Licean, odinioară” este relatată întocmai viața de elev la Blaj; exact așa era cum o descrie Agârbiceanu. Așa a fost viața noastră de elevi! Eu am mai prins copii de pe sate care primeau „țișpău” de la Mitropolie...

Amintiri de la eliberarea Bisericii

Când s-a deschis în limba română, acolo, la capucini, părintele Tămâian nu ne-a adunat pe noi, foștii greco-catolici de prin bisericile catolice ca să mergem acolo. Probabil era un pas până când să se întâmple...

Și s-a întâmplat! Îl știam pe Părintele Tămâian de la Beiuș. El a fost cel care ne-a îndemnat să mergem la capucini. I-am zis inițial: „Mergem mama. Eu

sunt obișnuită altundeva.” „Nu, că haideți!” Și atunci m-am dus.

Atât de dor ne-a fost, încât atunci când s-a ținut după 1989 prima Liturghie în zi de Crăciun la capucini -cred că-ți amintești, a fost Preasfințitul Hossu- noi doi de la început pân' la sfârșit am ascultat Liturghia în lacrimi: era prima Liturghie pe viu, că la Radio, o ascultam; la părintele Onofrei, iarăși: era citit, șoptit, nu era în toată frumusețea aceasta a cântecului. Și atunci când a fost prima Liturghie, am ascultat numai în lacrimi, atât de intens am trăit momentul și bucuria și speranța...

Atunci am crezut cu adevărat că o Biserică ce a fost atât de martirizată, care a plătit cu atâtea vieți credința și fidelitatea, avea să fie pusă exact în drepturile ei de odinioară. Niciodată nu mi-am închipuit că va fi așa de greu... Acum îmi dau seama că am așteptat o minune, în speranța asta că dreptatea a rămas totuși ascunsă în sufletul omului și că, atunci când ajunge la libertate, omul poate să fie și drept. Am crezut că Biserica Ortodoxă trăiește cu adevărat sentimentul creștinesc și așa am sperat noi, în naivitatea noastră, că știind răul pe care l-a făcut, ar fi spus: „Poftim îndărăt ceea ce a fost al vostru”...

Atunci am crezut, am crezut că așa-i normal... Și astăzi, după toate întâmplările acestea, pentru că fiecare-și pune în viața asta mare din univers picătura lui mică de viață, care pentru el contează, a rămas așa, în suflet, această suferință de care nu poți trece; dar așa fi capabilă să trec peste tot și să iert din tot sufletul dacă așa vedea un gest de bunătate la ei... Să vină să recunoască: „Am făcut rău, l-am făcut, dar iertați-ne și haideți să fie bine!”

Un telefon amenințător noaptea

E.B.: Dar când ai primit un telefon noaptea...

O.B.: Ah, da... Pe atunci încă lucram ca profesoară la „Liceul Pedagogic” și frecventam deja acolo, la capucini. În zilele acelea, am primit un telefon și am trăit o spaimă... Am primit un telefon într-o seară; cineva așa m-a hulit și a zis: „Profesoară bătrână și toantă ce ești, acuma te-ai găsit să fii credincioasă?! Te duci acolo la catolici la biserică?! Nu ți-e rușine?!” Până aici am auzit, până m-a rușinat, iar după aceea atâtea mi-a fost de frică încât n-am mai auzit nimic din ce-a zis... Am simțit că tot sângele mi se adună-n față de spaimă.... Asta a fost.

Înalt Preasfințitul Corneanu

Din cauza aceasta, singurul om căruia îi spun „Preasfințit” și față de care am mult respect, întrucât privesc cu rezervă această Biserică în toată mărimea ei, este Preasfințitul Corneanu, față de care simt iubire creștinească și simt respectul acesta nu numai religios, ci și omenesc total, pentru că l-am auzit vorbind, nu

prin alții și nu prin ceea ce am citit, ci cu adevărat la preluarea Catedralei din Lugoj. A venit și Dânsul și a spus cuvintele pe care din 1948 și cred până voi muri ar fi cuvintele pe care aş aștepta să le spună o Biserică. A zis așa: „Am venit aici, într-o biserică ce nu este și nu a fost a noastră, pentru că este a voastră, a greco-catolicilor. Să mă credeți că ori de câte ori am intrat în timpul acesta -era vorba de perioada de la suprimarea Bisericii noastre până la primirea libertății- ori de câte ori am venit la această biserică m-am simțit un intrus; dar n-a existat un moment în care să nu mă rog pentru episcopii voștri, pentru preoții voștri și pentru voi! Dar nu m-am simțit acasă – și a repetat. Am fost în această biserică un intrus. Nu vorbesc în numele Bisericii Ortodoxe, ci o fac în nume personal: îmi cer iertare pentru toată suferințele pe care vi le-am pricinuit, pentru că știu că noi suntem cauza suferințelor voastre. De la noi v-ați așteptat mai mult, ca și creștini, decât de la comuniști”.

E.B.: ...A fost pentru întâia dată când am auzit aplauze în biserică...

O.B.: Și atunci toată Catedrala l-a aplaudat, întreaga Catedrală a aplaudat... De multe ori, cu soțu' stăm așa noi acasă și vorbeam: simțeam nevoia că ar trebui cumva să ne exprimăm căldura sufletească ce-o avem pentru el, pentru acest lucru, că a recunoscut. El a spus cu adevărat, dar aceștia alții nu sunt în stare. Și atunci îi separ: el, unul, și ceilalți - mulțimea.

Și legat de Preasfințitul Corneanu de la Timișoara, de multe ori ne întrebam așa: „Să-i trimitem o felicitare de sărbători?” ...Noi suntem nimenea din lumea asta, cum să trimiți?? Dar simțeam că trebuia cumva să răspundem acelei sincerități, cu aceeași dragoste și sinceritate, precum a fost a lui.

Deci nu sunt împotriva tuturor, pentru că la un moment dat poate am dat impresia că sunt împotriva tuturor: sunt împotriva acelor care nu atât că au lovit în mine, că am făcut anii aceia de școală greu și nu știu cum să-i descriu - în sfârșit nu asta are importanță -, dar au lovit în Biserica lui Cristos, și asta mă doare... De fapt de acolo pornește durerea, nu personal, că așa în viață îți vin multe, dar au lovit în Biserica lui Cristos și n-a fost deloc creștinește.

De folos?

Nu știu dacă au fost de folos cele pe care le-am spus, pentru că nu noi am fost în prima linie, ci părinții noștri; noi eram de abia niște copii.

Pr. C.S.: Și cu toate acestea, vă amintiți niște lucruri... Și eu, ascultând, vibram... Oricum, e bine că rămân niște mărturii, care își au valoare.

O.B.: Noi eram doar copii, iar părinții noștri se fereau să vorbească, pentru că le era teamă și lor...